PŘÍLOHA 1: Seznam naučných stezek

NÁZEV	Autor/Správce	Rok vzniku	Financování
Geologická NS západní částí Českého krasu	CHKO Český kras	(původní 1999) 2007	MŽP – PPK
Geologická NS v Solvayových lomech	nedostupné informace	2011	ROP
NPR Karlštejn	CHKO Český kras	1986	nedostupné informace
Svatojánský okruh	CHKO Český kras	(původní 1985) 2005	MŽP – PPK
Vodácká NS Berounka	CHKO Křivoklátsko	(původní 1985) 2004	MŽP – PPK
Zlatý kůň	CHKO Český kras	(původní 1977) 2006	MŽP – PPK
Cesta císařovny Elišky	Region Karlštejnsko o.s.	2010	ROP
Karlštejnské šachy	Region Karlštejnsko o.s.	2010	ROP
Koněprusy – Klonk – Suchomasty – Borek	Region Karlštejnsko o.s.	2013	SZIF
Kosoř - Černá rokle	Region Karlštejnsko o.s.	2010	ROP
Koukolova Hora	o.s. Slavíky	2002	Nadace Partnerství
Liteň červená	Atelier Svatopluk o.p.s	2013	SZIF
Liteň modrá	Atelier Svatopluk o.p.s	2013	SZIF
Liteň zelená	Atelier Svatopluk o.p.s	2013	SZIF
Liteň žlutá	Atelier Svatopluk o.p.s	2013	SZIF
Loděnické filmování	Region Karlštejnsko o.s.	2010	ROP
Památné stromy Karlštejnska	Venkov z.s.	2013	SZIF
Solvayovy lomy	o.s. Barbora	(původní 1998) 2010	ROP
Stará mlýnská cesta	Region Karlštejnsko o.s.	2010	ROP

Svatojánské památky	Svatojánská společnost	2010	ROP
Tetínské vyhlídky I	Region Karlštejnsko o.s.	2010	ROP
Tetínské vyhlídky II	Region Karlštejnsko o.s.	2013	SZIF
Dendrologická stezka Lesů ČR	Lesy ČR	2012	Lesy ČR
Dětská pohádková stezka Lesů ČR	Lesy ČR	2012	Lesy ČR

Zdroj: Autorka

PŘÍLOHA 2: Text dotazníku pro investory či správce NS

Dobrý den, jmenuji se Barbora Kvačková a jsem studentkou oboru Arts management na VŠE, Praha.

Prosím, věnujte několik minut vyplnění tohoto dotazníku. Poskytnuté informace budou použity pouze pro potřeby diplomové práce.

Cílem práce je zjistit, jakým způsobem naučné stezky v CHKO Český kras plní svou vzdělávací funkci a zda jsou přitažlivé pro návštěvníka. V rámci práce bude proveden rozbor textu a vizualizace jednotlivých panelů naučných stezek. Práce bude založena zejména na metodice Masters & Carter (1990), která byla již v českých podmínkách použita Michaelem Medkem v jeho studii o naučných stezkách z roku 2016.

Jméno vyplňujícího:

Název instituce:

Datum:

1. Kdo je autorem projektu samotné NS?
2. Z jakého důvodu byla naučná stezka vybudována právě na tomto místě?
3. Kdo je autorem textů na panelech NS?
4. Byla vizualizace panelů konzultována s výtvarným nebo grafickým odborníkem?
5. Byly texty a odborné výrazy konzultovány s vědeckými odborníky?
6. Odkud byly převzaty uveřejněné informace?
7. Byla při tvorbě NS použita některá z publikovaných metodik pro tvorbu NS?
8. Ve kterém roce NS vznikla?
9. Byly ke stezce vytvořeny a uveřejněny doprovodné materiály? (brožura, mapa,…)
10. Jaké byly celkové náklady procesu projektování NS?

Děkuji za Váš čas!

Barbora Kvačková

PŘÍLOHA 3: Seznam přijatých vyplněných dotazníků

Název stezky	Autor odpovědí
NPR Karlštejn	Vojen Ložek ml.
Koukolova hora	Michal Štingl (Slavíky)
Tetínské vyhlídky II	Michal Hejna (Speleologové)
Svatojánské památky	Jiří Ševčík ml. (Svatojánská spol.)
Svatojánský okruh	Vojen Ložek ml.
Zlatý kůň	Vojen Ložek ml.
Vodácká NS Berounka	Josef Jedlička (AOPK)
NS Geologická	Vojen Ložek ml.
Solvayovy lomy	František Vycpálek (Barbora)
NS Dendrologická - Arboretum	Ivan Lengyel

Zdroj: Autorka

PŘÍLOHA 4: Obrazová dokumentace

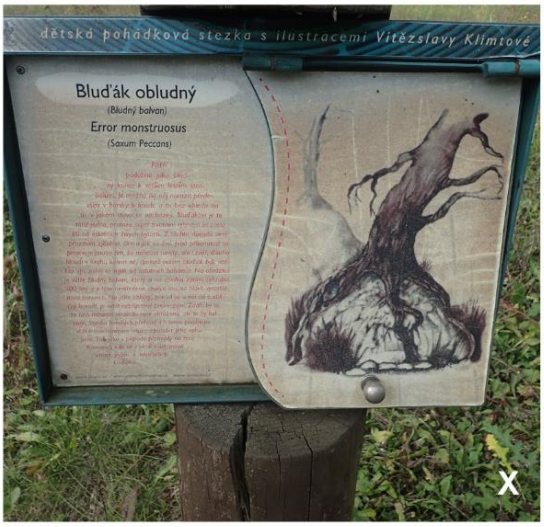

Cesta cihelny Eliška
VIII

DENDROLOGICKÁ STEZKA
Lesy České Republiky, s.p.
Javor Mléč - Acer platanoides L.
IX

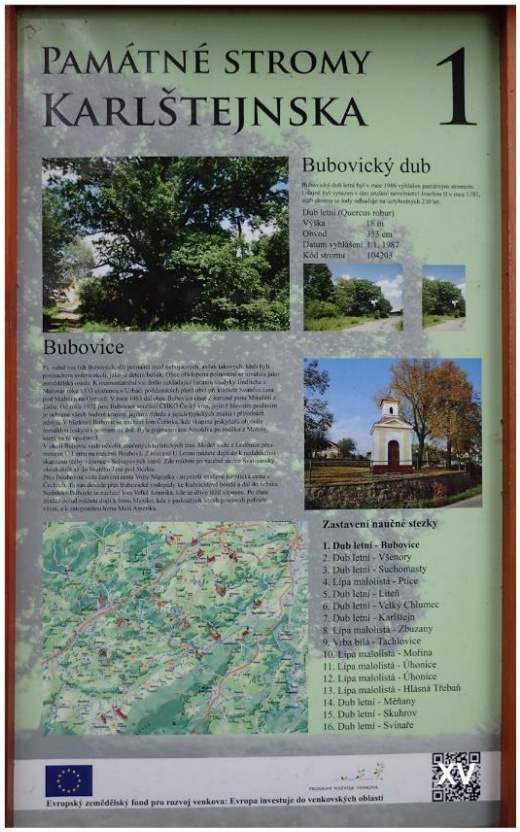

dětská pohádková stezka s ilustracemi Vítězslavy Klimtové
Bluďák obludný
(Bludný balvan)
Error monstruosus
(Saxum Peccans)
X

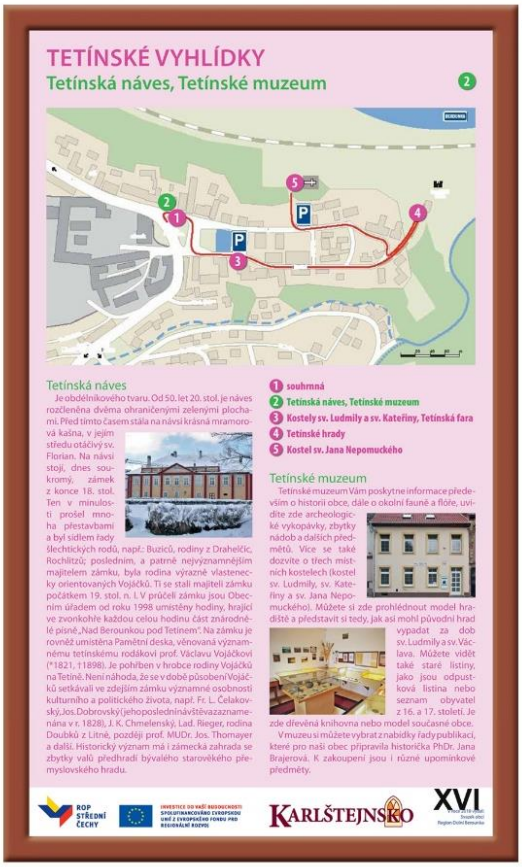

XI

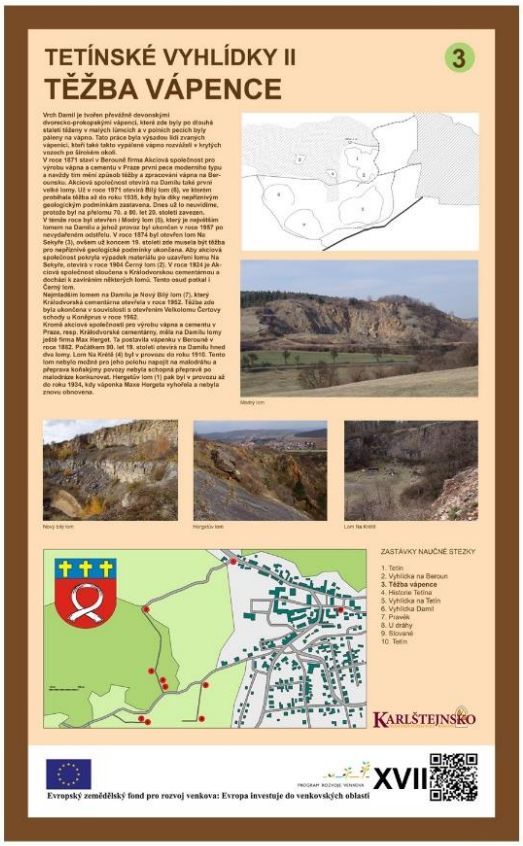

XII

Naučná stezka
ZLATÝ KŮŇ
Zlatý kůň – Houbův lom
Geologická
naučná stezka
západní části Českého krasu
16
XIII

SRBSKO
26
Vážení návštěvníci,
Tomáškův lom
Kubrychtova bouda
KARLŠTEJNSKO
XIV

PAMÁTNÉ STROMY KARLŠTEJNSKA 1
Bubovický dub
Bubovice
Zastavení naučné stezky
1. Dub letní - Bubovice
2. Dub letní - Všenory
3. Dub letní - Suchomasty
4. Lípa malolistá - Ptice
5. Dub letní - Liteň
6. Dub letní - Velký Chlumec
7. Dub letní - Karlštejn
8. Lípa malolistá - Zbuzany
9. Vrba bílá - Tachlovice
10. Lípa malolistá - Mořina
11. Lípa malolistá - Úhonice
12. Lípa malolistá - Úhonice
13. Lípa malolistá - Hlásná Třebaň
14. Dub letní - Měňany
15. Dub letní - Skuhrov
16. Dub letní - Svinaře
Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí
XV

TETÍNSKÉ VYHLÍDKY
Tetínská náves, Tetínské muzeum
2
Tetínská náves
Tetínské muzeum
1 souhrnná
2 Tetínská náves, Tetínské muzeum
3 Kostely sv. Ludmily a sv. Kateřiny, Tetínská fara
4 Tetínské hrady
5 Kostel sv. Jana Nepomuckého
KARLŠTEJNSKO
XVI

TETÍNSKÉ VYHLÍDKY II
3
TĚŽBA VÁPENCE
Mlatový lom
Nový šitý lom
Hergetův lom
Lom Na Krétě
ZASTÁVKY NAUČNÉ STEZKY
1. Tetín
2. Vyhlídka na Beroun
3. Těžba vápence
4. Historie Tetína
5. Vyhlídka na Tetín
6. Vyhlídka Damil
7. Pravěk
8. U dráhy
9. Slované
10. Tetín
KARLŠTEJNSKO
Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí
XVII

XVIII

XX

XXI

XIX

XXII

XXIII

XXIV

NAUČNÉ STEZKY LITEŇ

Špejchar

Jak je vlastně stará ta omšelá budova na spodní části liteňského náměstí napro-ti bývalé požárˇ? Kde se tu vzala a komu patřila?
Podobně se ptají mladí i ti nejstarší, neboť nikdo ze žijících občanů nemůže pamatovat vznik této zajímavé stavby z kamene. Díky poznatkům ze starých knih dnes můžeme podat alespoň částečné vysvětlení.
Špejchar je vklíněn mezi usedlost čp. 6 a 7, které dostaly svá označení při stanovení josefínského katastru před dvěma sty lety. Hospodářská stavení se nedělovala, tvořil špejchar zůstal neoznačen, i když byl postaven dávno předtím. Nepatří vrchnosti ani žádnému ze sedláků. Není a tom nijde zmínka. Byl tedy od samého vzniku majetkem obce, aby bylo kam skládat úrodu z obecních polí.
Liteň jich měla přes 30 hektarů. S obhospodařováním obecních pozemků vznikaly potíže, a proto je obecní představitelé dávali po částech do nájmu místním rolníkům. Špejchar byl využíván pro obchod s obilím, který měli v moci v Litni už před rokem 1700 židovští přeseníci. Špejchar si najímali do té doby, než se zmohli a vybudovali si vlastní domy s obchody, kde v půdních prostorách skladovali obilí. Příkladem takového židovského obilního obchodu byl národní dům čp. 71.
Poblíže špejcharu, směrem k náměstí, stával zajímavý domeček s obecní váhou. Tvořil s budovou špejcharu furiózní i vyhlídkový celek a je škoda, že nebyl zachován. Špejchar zůstal v majetku obce, i když se zde využívalo mnoho nájemníků. Někdy v první třetině 19. století si zařídilo městečko za pomoci obce Mikhany a vrchnosti zařízení na hašení požárů. Špejchar sloužil jako skladiště ruční stříkačky, háků, lopat, žebříků a podobného nářadí. Tehdy byla budova špejcharu menší než dnes, proto místostarostu radu rozhodla o přístavbě. V 80. letech devatenáctého století byla z obecních prostředků téměř 400 zlatých přistavěna menší polovina u východní strany stavby.
Přístavbou byla získána kienutá „kolna", v přízemí a nad ní další dvě podlaží, ve stejné výši jako u starší a větší poloviny. Trámy přístavby nebyly už tak pečlivě opracovány jako ve starší části špejcharu.
Sbor dobrovolných hasičů užíval kienutou „hasičskou kolnu" až do roku 1948, kdy dostal bývalou židovskou synagogu, nyněiší požární dům.
Ostatní prostory špejcharu sloužily jako sklad obcí nebo soukromým hospodářům. Po určitou dobu ho užívalo hospodářské družstvo, které mělo svou základnu na dvoře „Zázdrny", pak konzumní družstvo, později i JZD a LSD Jednota.
Kienutá místnost sloužila od roku 1946 třicet let jako sklad pokrývačského nářiní. V době horší zde myslivci shromažďovali slovenou zvěř. Špejchar bývalo po celou dobu své existence předmětem zájmu i sporů představitelů městečka. Jeho poloha ve středu obce lákala, ale většinou využití bránila skutečnost, že budova neměla zázemí. Ale i tak bývalo nemálo zájemců o koupi, městská rada však všechny odmítla. Na začátku 20. století nebyly příjmy náměty na zbourání objektu a objevily se plány na adaptaci.
Zachovaly se plánky na přestavbu špejcharu na „městské lázně", dále na „hasičský dům", uvažovalo se o vybudování obecní prádelny a mandlovny. Pro tyto účely byla dokonce někdy v roce 1950 zakoupena pračka a mandl, který zde byl v bednění skladován až do roku 1975, kdy došlo k jeho instalaci v podniku Drobných provozoven MNV. Stejně tak i v posledních letech bylo rozhodováno o další existenci zchátralého špejcharu. Nakonec zvítězila snaha o jeho zachování. Po stavebním posouzení za účasti statika, znalce starých staveb, byla zahájena adaptace budovy pro společenské účely.
Podle odborníků se jedná o renesanční stavbu, jejíž část je starší než 300 let. Uvnitř budovy zůstala zachována původní podlaží s celkovým podílem sedmi místností a se středovým schodištěm. Trámové stropy i klenba zůstaly rovněž v původním stavu.

Zdeněk Zbořilek (1976)

Špejchar před rekonstrukcí v 50. letech a nyní

Zelená stezka vám ukáže bývalou liteňskou synagogu, představí významné osobnosti, které tu trávily čas, uvidíte liteňský a vlenecký zámek. Cesta vás dovede do Běleče a zase zpátky.

Žlutá stezka míří do nedaleké Leče k místnímu Pustému rybníku, přes oboru a židovský hřbitov.

Modrá stezka vás seznámí se zajímavostmi liteňského nádraží, Čechovnou - místem, kde také bydleli Daubkové, a s jejich rodinnou hrobkou.

Červená stezka vede přes místní zajímavé vyhlídky na krajinu, podíváte se na Leč, Svinaře, Hodyni, Hatě a Korno.

Atelier Svatopluk, o. p. s.

KARLŠTEJNSKO

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

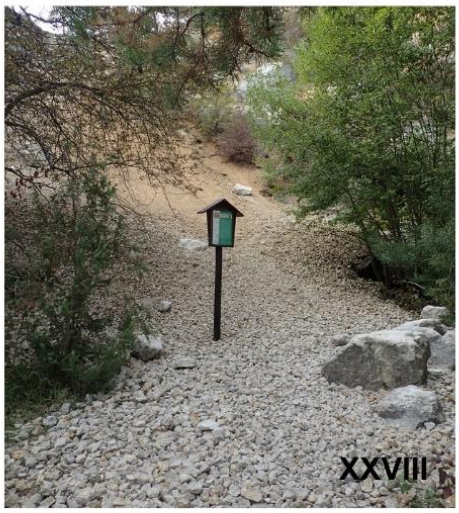
PROGRAM ROZVOJE VENKOVA

XXV

XXVI

ZASTÁVKA
G
XXVII

XXVIII

IXXX

XXXI

VODÁCKÁ NAUČNÁ STEZKA
BEROUNKA
Lom Alkazar - okraj národní přírodní rezervace Karlštejn
XXX

9
Naučná stezka Koukolova hora – Kotýz
XXXII

PŘÍLOHA 5: Popis a hodnocení jednotlivých naučných stezek v CHKO Český kras

1. Geologická naučná stezka západní částí Českého Krasu

Geologická NS má sedmnáct zastavení, která jsou formátově mnohem menší, než většina panelů NS v CHKO Český kras (stejný formát jako NS Dendrologická a NS Solvayovy lomy). Naučná stezka (Příloha 4, Obr. XXVIII) podrobně přibližuje geologický význam území západní části Českého krasu. Texty jsou určeny pro poučeného laika nebo odborníka. Autorem textů Ondřej Jäger a správcem NS je Správa CHKO Český kras. Původní NS byla instalována v roce 1999, v roce 2006 došlo k její kompletní obnově. Panely naučné stezky na sebe nenavazují a trasa spojení všech panelů měří 39 km. Jednotlivé zastávky jsou v terénu označeny panelem s uvedením názvu stezky, číslem zastávky a krátkou charakteristikou lokality. Ke každému textu je připojen i zkrácený anglický abstrakt. Několik zastávek používá společné panely s NS Zlatý kůň. Grafické zpracování a tisk provedlo grafické studio Žaket.

Celkové náklady na obnovu stezky v roce 2006 činily 80 000 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Texty Geologické NS jsou vzhledem k menšímu formátu panelů krátké, dosahují asi 150 – 200 slov na panel. Text zpřehledňují dobře členěné krátké odstavce. I v takto objemově optimálním textu by však neměly chybět podnadpisy, které napomáhají čtenáři v orientaci. Text na panelu lze číst pouze lineárně. Text je obtížný, odborné názvosloví se vyskytuje téměř v každé větě. Časté latinské názvy jsou vyznačeny tučnou kurzivou. Odborné termíny často vysvětlené nejsou, protože text je již podle názvu zaměřen na poučené laiky. Některé pojmy jsou vysvětleny tak, že je nepoučený nepochopí.

Kategorie B Texty celé NS se většinou vztahují k místu, kde je panel umístěn, ale jen zřídka je popisovaný objekt vidět přímo od panelu. Stezka se zabývá popisem geologických, podpovrchových jevů, objekty nelze přímo pozorovat. Ve výjimečných případech můžeme vidět daný odkryv nebo skalní útvar. Texty se nemohou přímo vztahovat k objektu viditelnému od panelu. Sdělení, kterými se panely zabývají, jsou komplikovaná. Texty na panelech se k osobě čtenáře vůbec neobrací, mají formu pouze informační a mají minimální ambici vzdělávat širokou veřejnost.

Kategorie C Všechna použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky. Na panelech převažují ilustrace geologických a paleontologických nálezů. Návštěvník sice popisované objekty nemůže v okolí spatřit, ale je mu předložena kvalitní ilustrace. Rozložení textu a obrazové dokumentace lze hodnotit pozitivně. Všechny panely mají vyvážený poměr obrazové dokumentace a textu. V levé části panelu se obvykle nachází ilustrace zkamenělin a ve spodní části panelu najdeme

popsané geologické řezy. Dobré propojení textu a ilustrací na všech panelech zajišťují popisky, v případě zkamenělin jsou uvedena pouze latinská jména.

2. NPR Karlštejn

Naučná stezka NPR Karlštejn (Příloha 4, Obr. XXVII) prochází stejnojmenným chráněným územím, jež je držitelem diplomu Rady Evropy a každých pět let je odborníky důkladně kontrolováno. Naučná stezka má dvacet zastavení a měří asi 11 km. První panely byly instalovány v roce 1989. Trasa spojuje obec Karlštejn, Bubovické vodopády, obec Svatý Jan pod Skalou, údolí Kačáku a řeku Berounku. Naučná stezka je liniová, má dvě výchozí místa: Srbsko a Karlštejn. *„Naučná stezka zde byla vybudována z toho důvodu, že trasa vede z velké části po páteřní turistické stezce v NPR Karlštejn (jedna z nejstarších značených turistických tras v Čechách), která je silně navštěvovaná*.“ (Ložek, 2016)

Nositelem projektu naučné stezky je Správa CHKO Český kras. Autorem většiny textů na panelech je tehdejší vedoucí Správy CHKO Český kras Petr Moucha. Grafické návrhy panelů naučné stezky zpracoval a přírodniny nakreslil akademický malíř Dalibor Němec. (Ložek, 2016) Informace zveřejněné na panelech naučné stezky pocházejí z různých zdrojů (např. rezervačních knih a přírodovědeckých průzkumů území), značná část byla převzata z předchozí generace naučné stezky. Panely naučné stezky byly v době jejího vzniku vytištěny hned několikrát, proto se ještě několik rezervních panelů nachází v sídle CHKO Český kras.

Naučná stezka NPR Karlštejn seznamuje s přírodními poměry, tj. faunou, flórou a paleontologickými nálezy. Zastávky na hlavním okruhu ze Srbska do Srbska jsou značené velkými písmeny (A – L), zastávky na příchozí cestě z Karlštejna ke Kubrychtově boudě, u níž se obě trasy spojují v jednu, jsou značené malými písmeny (a – e). Trasa je dobře značena normovaným znakem pro naučné stezky KČT.

Vzhledem ke stáří stezky (rok 1989) a zcela jiných cenových relací nelze podle V. Ložka náklady na vznik NS vyčíslit.

Hodnocení:

Kategorie A Všechny texty na panelech splňují doporučenou hranici 250 slov. Text je vždy rozčleněn na dva různě dlouhé odstavce. Nevýhoda textů spočívá v tom, že nemají žádné nadpisy ani podnadpisy. Tento text nelze číst jinak, než lineárně. Text panelů je pochopitelný, jen některé odborné termíny (*nitrofilní, synklinála*) nejsou v textu vysvětleny.

Kategorie B Texty celé NS se málokdy vztahují k objektu, který se nachází v bezprostřední blízkosti panelu. Důvodem je především tematické zaměření NS – na většině panelů jsou popisovány rostliny nebo drobní živočichové. Text na jednom panelu se vždy zabývá velkým množstvím živočišných nebo rostlinných druhů (polytematická NS s polytematickými panely). Texty na panelech se k návštěvníkovi příliš neobrací, snaží se spíše předat co nejvíce informací.

Kategorie C Použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje texty naučné stezky. Na panelech převažují ilustrace rostlin a živočichů, na které je upozorňováno v textu. Na panelu L můžeme najít kromě fauny a flory také zobrazení půdního profilu v této lokalitě. NS NPR Karlštejn nemá vzhledem ke svému stáří příliš poutavý design. Vizuální koncepce panelů zůstala nezměněna od roku první instalace (1989). Hnědý podklad a černé ilustrace by bylo vhodné převést do moderní grafiky. Popisky (rodové a druhové jméno) jsou uvedeny u každé ilustrace.

3. Svatojánský okruh

Stezka (Příloha 4, Obr XX) byla vybudována v morfologicky výrazném území s rozmanitými přírodními poměry, které patří k nejvíce navštěvovaným částem národní přírodní rezervace Karlštejn. Zahrnuje jedenáct panelů, které pojednávají hlavně o biologických a geologických zvláštnostech. Čtyřkilometrová trasa má převýšení 166 m. Vede od kláštera ve Svatém Janu pod Skalou na skálu U kříže, odkud je pěkný pohled na západní a jihozápadní část CHKO Český kras. Prochází lomem Paraple a sestupuje krasovou roklí Propadlé vody zpět ke klášteru. Panely naučné stezky jsou postaveny do okruhu

Původní naučná stezka, vybudována pracovníky správy CHKO, byla otevřena 15. května 1984. K obnově stezky došlo v roce 2005. Zdroje textů NS byly různorodé, značná část informací byla převzata z předchozí naučné stezky. Vizualizace panelů byla konzultována s grafickým odborníkem. Autorem projektu i textů NS byl kolektiv pracovníků Správy CHKO Český kras a Štěpán Hřebík. Autorem projektu obnovy NS byl Mirek Lupač.

Celkové náklady na obnovu stezky vyčíslil V. Ložek na cca 110 000 až 140 000 Kč. Správa CHKO Český kras hradila jen část nákladů, další finance byly získány z prostředků Programu péče o krajinu MŽP.

Hodnocení:

Kategorie A Texty na panelech NS Svatojánský okruh mají zpravidla doporučený objem. Text je vždy členěn do odstavců, které jsou však delší, než je doporučená délka odstavce. Odborné termíny jsou ale vždy dovysvětleny v textu, nebo dokonce ilustrací.

Kategorie B Texty se většinou vztahují k místu, kde je panel umístěn, ale jen zřídka je popisovaný objekt vidět přímo od panelu. Text na jednom panelu se vždy zabývá omezeným množstvím sdělení buď v oboru biologie, nebo geologie (polytematická NS s monotematickými panely). Texty na panelech se ke čtenáři příliš neobrací, spíše předávají informace jako učebnice.

Kategorie C Použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky. Na panelech výrazně převažují ilustrace fauny a flory nad textem, což činí panel na

první pohled přitažlivým. Dobré propojení textu a ilustrací na všech panelech zajišťují popisky.

Zastavení č. 7 chybí a je nahrazeno tabulí o vápencových lomech v českém krasu. Vizualizace tohoto panelu i text na tabuli se naprosto vymykají charakteristikám zbytku panelů této NS.

4. Vodácká NS Berounka

Vodácká naučná stezka po řece Berounce byla zřízena v roce 1985, prošla několika rekonstrukcemi v roce 1994, 2003 (po povodni na řece Berounce) a nakonec v roce 2015. Autory prvního návrhu v roce 1982 byli pracovníci Správy CHKO Křivoklátsko a Správy CHKO Český kras. Obsahově byla stezka obnovena v roce 1999. Obnova v roce 2015 proběhla v součinnosti pracovníků Správy CHKO Křivoklátsko, Správy CHKO Český kras a Reklamního studia ES – Eva Sýkorová, Rakovník. Informace uveřejněné na panelech NS byly převzaty z odborných publikací a knihy Stanislava Reiniše *Vydra z černé tůně* z roku 1941. (Jedlička, 2016)

Naučná stezka (Příloha 4, Obr. XXX) byla vybudována pro usměrnění velkého množství vodáků v letních měsících. Usměrňuje návštěvnost CHKO Křivoklátsko, CHKO Český kras a maloplošných zvláště chráněných území v blízkosti řeky Berounky. (Jedlička, 2016)

Trasa vede podél řeky Berounky ze Zvíkovce na území CHKO Křivoklátsko k jezu v Klučicích pod Karlštejnem. Na území CHKO Český kras vstupuje v Berouně. Má celkem čtrnáct zastavení, z toho pouze čtyři jsou na území Českého krasu. Věnuje se zajímavostem o řece Berounce, místní přírodě, historii nebo významným osobnostem. V úseku od ústí Kačáku k Srbsku vede po levém břehu řeky souběžně naučná stezka NPR Karlštejn. Celková délka trasy po řece je 82 km, dá se splout za 1 až 2 dny. Úsek na území CHKO Český kras má délku 10 km a je kromě vodáků využíván cyklisty, případně pěšími návštěvníky. Všechny zastávky jsou umístěny u cesty na levém břehu řeky, splutí této části trvá 2 – 3 hodiny.

Celkové náklady na obnovu NS v roce 2015 byly vyčísleny na 90 984 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Texty Vodácké NS Berounka splňují doporučený objem textu a nezahlcují návštěvníka velkým množstvím informací. Na panelu textová část zabírá spíše menší plochu. Text je vždy členěn do cca šesti odstavců. I v takto objemově optimálním textu, by však neměly chybět podnadpisy, které napomáhají orientaci. V tomto případě text na panelu lze číst pouze lineárně. Text je pochopitelný pro běžného návštěvníka. Nachází se v něm několik hovorových výrazů (*dovídáme, zardoušena*). Výjimečně lze najít pojmy, které nejsou dále vysvětlovány (*spodnosilurské vrstvy*).

Kategorie B Texty celé NS se většinou vztahují k místu, kde je panel umístěn, ale jen zřídka je popisovaný objekt vidět přímo od panelu. Texty, které popisují faunu, floru nebo významné stavby, nejsou jasně propojeny s objekty viditelnými v bezprostřední vzdálenosti. Text na panelu má vždy pouze jedno hlavní sdělení a omezený počet podrobnějších sdělení (polytematická NS s monotematickými panely). K osobě čtenáře se obrací graficky oddělené texty „průvodce" – vydry, která nabádá návštěvníky k dobrému chování. Vzhledem ke stručnosti hlavního textu by bylo vhodné připojit odkazy na další zajímavá místa v lokalitě.

Kategorie C Použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky. Na panelech jsou používány jak fotografie, tak ilustrace. Nejčastěji jsou zobrazeny lokální druhy fauny a flory a některé druhy zkamenělin. Návštěvník sice popisované objekty nemůže v okolí spatřit, ale je mu předložena kvalitní ilustrace. Jednotlivé grafické prvky mají na panelu dostatek prostoru. Dobré propojení textu a ilustrací na všech panelech zajišťují popisky.

5. Zlatý kůň

Autorem projektu naučné stezky (Příloha 4, Obr. IXXX) je Správa CHKO Český kras. Autorem textů na panelech je kolektiv pracovníků Správy CHKO Český kras (V.Ložek ml., Irena Jančaříková). Původní naučná stezka Zlatý kůň byla vybudována v roce 1979 s cílem přiblížit pozoruhodností jihozápadní části Českého krasu, který má mezinárodní význam v oboru geologie a paleontologie. Naučná stezka byla renovována v roce 2006.

V současné době má naučná stezka jedenáct zastavení, z toho tři panely jsou společné s Geologickou naučnou stezkou (na panelech č. 3, 6, 10 – ZK a 13,14,16 – Geologická). Naučná stezka tvoří okruh o celkové délce 3,5 km a její prohlídka trvá asi 1,5 až 2 hodiny. Trasa naučné stezky je okružní, vede od východu z Koněpruských jeskyní na vrchol chráněného přírodního útvaru Zlatý kůň, sestupuje po jeho úbočí a pokračuje směrem na území chráněného přírodního lomu na Kobyle. Od poslední zastávky v lomu prochází tunelem v severní lomové stěně a vrací se zpět ke Zlatému koni. (Friedlová, Kocourek, & Souček, 1991)

Texty se zaměřují na geologickou minulost okolní krajiny, staré vápencové lomy a jejich revitalizaci, zdejší paleontologické naleziště a lokální floru a faunu. Jeden panel se zabývá zvláště NPP Zlatý kůň, a celý jeden panel je věnován PR Kobyla.

Grafické návrhy panelů zpracovávalo grafické studio Žaket. Zdroje pro informace uveřejněné na tabulích pocházejí z různých zdrojů (např. rezervačních knih a přírodovědeckých průzkumů území uložených na Správě CHKO) a značná část byla převzata z předchozí generace naučné stezky. Naučná stezka byla vybudována hlavně z důvodu návaznosti na Koněpruské jeskyně, které jsou významným návštěvním bodem v Českém krasu. (Ložek, 2016)

Celkové náklady na vybudování stezky činily 170 000 Kč. Správa CHKO Český kras je hradila z prostředků Programu péče o krajinu MŽP. (Ložek, 2016)

Hodnocení:

Kategorie A Texty na panelech NS Zlatý kůň obvykle přesahují doporučený objem 250 slov, některé dosahují až 500 slov na panel. V případě tří konkrétních panelů to může být způsobeno kombinací dvou naučných stezek na jednom panelu, přičemž texty od sebe nejsou vizuálně odděleny a není zřejmé, který text náleží které naučné stezce. Text je vždy sestaven do několika úzkých sloupců a členěn do odstavců doporučené délky. I v takto dobře členěném textu by však neměly chybět podnadpisy, které napomáhají orientaci v textu. V textu je zvýšený výskyt odborného názvosloví. Termíny jsou ve většině případů dovysvětleny v textu (*ekologická sukcese*), některé pojmy z biologie a geologie však v textu dovysvětleny nejsou (*xerotermní trávníky, ontologická naleziště, rozsedlinové neptunické žíly*).

Kategorie B Texty celé NS se většinou vztahují k místu, kde je panel umístěn. Popisovaný objekt je jen zřídkakdy vidět přímo od panelu – na panelech jsou nejčastěji zobrazovány rostliny, živočichové a zkameněliny, které návštěvník těžko sám zachytí v okolní krajině. Text na jednom panelu se obvykle zabývá velkým množstvím sdělení buď z oboru biologie nebo geologie (polytematická NS s polytematickými panely). Texty na panelech se ke čtenáři obrací, pouze pokud sdělují další trasu nebo nabádají čtenáře k návštěvě Koněpruských jeskyní.

Kategorie C Většinu použité obrazové dokumentace tvoří barevné fotografie flóry, fauny a paleontologických nálezů, což činí panel na první pohled přitažlivým. Návštěvník sice popisované objekty nemůže v okolí spatřit, ale je mu předložena kvalitní fotografie. Některé panely jsou textově a graficky vyvážené, u některých by bylo dobré zestručnit text a zvětšit názorné geologické řezy a plánky. Na panelech 6 a 10 jsou kromě fotografií přidány i dobře popsané geologické profily vrcholem Zlatého koně. Na panelu č. 10 je použita stejná fotografie, jako v případě NS Kosoř. Obrazovou dokumentaci na panelech vždy doprovázejí precizní popisky.

6. Cesta císařovny Elišky

Naučná stezka Cesta císařovny Elišky (Příloha 4, Obr XXIII) se skládá z osmi zastavení. Vede z města Dobřichovice, přes obec Karlík a hrádek Karlík do Mořinky a dále do městysu Karlštejn. Karlické údolí, kudy NS prochází, je součástí evropsky významné lokality NATURA 2000. Panely NS byly instalovány v roce 2010. Autorem textů naučné stezky je V. Glaser ve spolupráci se starosty obcí Karlík a Mořinka. Naučná stezka vede částečně po turistické značce KČT a částečné po vlastním značení v podobě červených kovových směrovek. Tyto směrovky jsou umístěny vždy na samostatném sloupku, ale jejich četnost není dostatečná pro dobrou orientaci

návštěvníka. Naučná stezka měří cca 4 km a je vedena liniově. V době návštěvy (1. 10. 2016) se panely 1, 2 a 6 nepodařilo najít, pravděpodobně chybí. Na různých panelech se stejné informace opakují až čtyřikrát.

Naučná stezka byla financována z projektu Turinka 2009 podpořeného z Regionálního operačního programu Střední Čechy. Kvalifikovaný odhad nákladů NS podle žadatele o grant V. Glasera činí 280 000 Kč. Žadatelem byl Svazek obcí Region Dolní Berounka.

Hodnocení:

Kategorie A Převážná část NS Cesta císařovny Elišky splňuje kritérium objemu textu (texty mají do 250 slov). Text je ve většině případů členěn do odstavců, které jsou sice delší než je doporučená délka, ale jsou od sebe odděleny podnadpisy. V tomto případě lze text na panelu číst i nelineárně. Text není komplikovaný a nepoužívá příliš odborných termínů.

Kategorie B Objekt, ke kterému se vztahuje text na daném panelu, se většinou nachází v bezprostřední blízkosti panelu, s výjimkou panelu č. 5, od kterého se ke zmíněnému hrádku musí ještě 200 metrů dojít. Panely naučné stezky většinou informují o více než jednom tématu (polytematická NS s polytematickými panely). Text na panelu č. 1 se obrací k čtenáři a iniciuje dalšímu prozkoumávání okolí.

Kategorie *C* Většina z použité obrazové dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky. Výjimku tvoří panel č. 2, kde text doprovází pouze ilustrační fotografie. Především v případě hrádku Karlík, jehož větší část zanikla, pomáhají návštěvníkovi dva terénní náčrty. Fotografie a ilustrace na každém panelu se vztahují k danému textu nebo lokalitě. Na přitažlivosti ubírá malá velikost fotografií. Některé fotografie a ilustrace jsou doplněny popiskami, v několika případech však popisky chybí.

7. Karlštejnské šachy

Naučná stezka Karlštejnské šachy (Příloha 4, Obr XIV) se skládá z 19 panelů a 31 šachových figur ze stavebního materiálu, které byly umístěny v obcích regionu Karlštejnsko. Hlavním tématem je historie a zajímavosti zúčastněných obcí. V blízkosti každé figury se nachází místo, kde je možné získat razítko do hracího plánu, jež je doplňkovým materiálem k této naučné stezce. Některé figury stojí samostatně, bez panelu. Každá figura má na štítu znak města nebo obce, ve které se nachází. Navíc je doplněná atributem, který připomíná místní zajímavosti.

Autorem projektu a textů této NS je Vladimír Glaser, předseda spolku Region Karlštejnsko. Některé panely jsou umístěny i mimo území CHKO Český kras (Drahelčice, Rudná, Jinončany, Ořech, Tachlovice, Lanové centrum Ořech, Lety). Vzhledem k tomu, že panely na sebe nenavazují, lze zvolit libovolné pořadí návštěvy.

Naučná stezka Karlštejnské šachy jako jediná na území CHKO Český kras pracuje s interaktivními prvky a iniciuje opakovanou návštěvu regionu.

Naučná stezka byla realizována ve dvou fázích v letech 2010 a 2013. První fáze byla financována z projektu Turinka 2009, který byl podpořen z Regionálního operačního programu Střední Čechy, druhá z Programu rozvoje venkova SZIF v roce 2013.

Hodnocení:

Kategorie A Texty na panelech NS Karlštejnské šachy nesplňují kritérium A1 a přesahují objem 250 slov na jeden panel. U většiny panelů je text členěn do odstavců, ale ty přesahují doporučenou délku. Přehlednost zjednodušují podnadpisy. Texty na panelech jsou jednotné a nevyskytuje se v nich příliš mnoho odborných termínů.

Kategorie B Jednotlivé texty NS se vždy vztahují k obci, ve které je panel umístěn, ale většinou se nevztahují k žádnému konkrétnímu objektu viditelnému od tabule. Každý panel naučné stezky povzbuzuje návštěvníka k návštěvě místního muzea nebo jiné turistické atraktivity a poskytuje potřebné kontakty. Ve spodní části panelu je vždy uvedeno, kde má návštěvník možnost získat další informace.

Kategorie C U některých panelů použitá obrazová dokumentace dobře doprovází textovou část (panel č.6, Jinončany). U jiných se setkáváme pouze s ilustrativní dokumentací (panel č.1, Lety). Na souhrnné tabuli je chybné odsazení loga a mapy. Obrazová dokumentace většinou není doprovázena popisky.

8. Koněprusy – Klonk – Suchomasty – Borek

Naučná stezka Koněprusy – Klonk – Suchomasty – Borek (Příloha 4, Obr. XXVI) se skládá ze čtrnácti zastavení. Stezka začíná u Koněpruských jeskyní a vede kolem Červeného lomu a lomu Kobyla, přes rybník a kapličku v Suchomastech až na vyhlídku Klonk. Stezka vede po hřebeni skalního útesu, který má světový význam pro geologii. Na území národní přírodní památky Klonk se nachází mezinárodně uznávaná hranice (*stratotyp*) mezi prvohorními vrstvami siluru a devonu, kterou v krajině vyznačuje bílý památník.

Panely NS byly instalovány v roce 2013. Stezka je dlouhá 7 km a trasa naučné stezky je liniová. Autory textů jsou V. Glaser a starostové obcí Suchomasty a Borek. NS je značena kombinovaně, speciálním značením na kovových sloupcích i normovanou značkou pro naučné stezky od KČT. Značení se ovšem nachází jen v jednom směru trasy a je pro orientaci po trase nedostatečné. V době návštěvy byly všechny panely v dobrém stavu.

Naučná stezka byla financována z Programu rozvoje venkova (SZIF). Žadatelem o grant byla o.s. Via Nature, která na projekt získala dotaci ve výši 565 200 Kč. Celkové náklady na vybudování naučné stezky činily 628 000 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Převážná část textu panelů přesahuje doporučený objem slov cca o 50 slov, některé pravidlo splňují (např. panel č. 13). Text je ve většině případů členěn do kratších odstavců, které jsou doplněny podnadpisy (panel č. 11). U této naučné stezky lze ve většině případů text na panelu číst i nelineárně. Odborné termíny se nachází především na panelu č. 2. Většina cizích pojmů v rámci této naučné stezky je z geologie nebo biologie. Některé pojmy jsou vysvětleny v textu (*stratotyp,* panel č.2, *R*ouge *national, Rouge royale tchéque, Miocenní fauna*), jiné vysvětleny nejsou (*očkovský přesmyk*).

Kategorie B Ne vždy je možné od panelu vidět předmět interpretace jednotlivých textů, např. u panelů 9, 10 a 11 předmět interpretace vidět není. Ve většině případů má panel jedno hlavní sdělení, ke kterému je přidruženo mnoho podrobnějších témat (polytematická NS s polytematickými panely). Text na panelu č. 1 se obrací k čtenáři a iniciuje dalšímu prozkoumávání okolí.

Kategorie C Jako obrazová dokumentace byly použity především fotografie fauny a flory nebo okolní krajiny. V několika případech jsou použity i plány a ilustrace půdních řezů. Obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky a zobrazuje vzácné druhy zvířat, které návštěvník při procházení trasy zřejmě nepotká. Poměr textové a obrazové části je vyvážený, panely neobsahují zbytečné ilustrační fotografie. Po grafické stránce není vhodně řešeno umístění a podbarvení spodní části panelu s logy Evropské unie a Programu rozvoje venkova. Ve většině případů jsou historické fotografie a jiné archivní materiály opatřeny popiskami. Barevné soudobé fotografie někdy popisky postrádají.

9. Kosoř - Černá rokle

Naučná stezka Kosoř – Černá rokle (Příloha 4, Obr. XVIII) se skládá z pěti zastávek a měří asi 3,6 km. Hlavními tématy této naučné stezky jsou biologie, geologie a historie obce Kosoř. Panely naučné stezky byly instalovány v roce 2010. V jednom případě v obci Kosoř se na jednom místě nachází dva panely. Jeden z nich, panel (č. 4), obsahuje pouze zvětšenou mapu obce Kosoř a žádné informace. Druhý, doplňující panel obsahuje opět vyváženou textovou a obrazovou část. Trasa naučné stezky není značená v terénu. Autorem projektu NS je Vladimír Glaser a autory textů jsou členové Správy CHKO Český kras. Panely naučné stezky na sebe navazují a byly instalovány jako okruh.

NS byla financována z projektu Turinka 2009 z Regionálního operačního programu Střední Čechy. Náklady na vybudování naučné stezky podle V. Glasera činily cca 150 000 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Dva texty na panelech NS Kosoř – Černá rokle splňují kritérium objemu textu (mají do 250 slov). Texty na zbylých panelech mají asi 300 slov a nejsou členěny do odstavců. V případě, kdy chybí odstavce, chybí i podnadpisy. Některé odborné termíny z geologie (např. *devon*, *lochkov a prag*) jsou vysvětleny v textu. Další geologické pojmy (*ramenonožci, graptoliti, tetntakuliti, hlíznatá textura, svrchní silur*) v textu vysvětleny nejsou

Kategorie B Texty celé NS se většinou příliš nevztahují ke konkrétnímu objektu v krajině, i když se někdy nachází v bezprostřední blízkosti panelu. Text na panelu č. 1 se obrací ke čtenáři a iniciuje k dalšímu prozkoumávání okolí:

Kategorie C Použité fotografie jsou převážně ilustrativní a jen malá část se skutečně váže k textu a okolí. Na panelech převažují fotografie rostlin, živočichů a okolní krajiny. Dobré propojení textu a fotodokumentace ve všech případech zajišťují popisky.

10. Koukolova hora

„Cílem realizace naučné stezky bylo upozornit jednak na devastující těžbu vápenců, a jednak na přírodovědně hodnotnou lokalitu Koukolova Hora, která je sice za hranicí chráněné oblasti Český kras, ale uvažovalo se o rozšíření CHKO právě o toto území. „(Štingl, 2016)

Naučná stezka (Příloha 4, Obr. XXXI a XXXII) byla otevřena 23. března 2002, měří 4 km a je tvořena deseti panely. Stezku zřídilo Občanské sdružení Slavíky ve spolupráci s Dětmi země a ZO ČSOP Beroun. Na přípravě naučné stezky se podíleli odborníci – geologové z Univerzity Karlovy Ivo Chlupáč a Jiří Kovanda a biolog Emil Šnaidauf, který je zároveň autorem kreseb a textů naučných panelů.

Tematicky je naučná stezka zaměřena nejen na faunu a floru, ale i na krasové jevy v okolí. Stezka začíná v osadě Slavíky, poté vystupuje na vrchol Koukolovy hory, a po opětovném sestupu z hory a přesunu do osady Havlíčkův Mlýn vystupuje příkrým srázem kolem skalního útvaru Axamitova brána na temeno Kotýzu, kde končí. Na území CHKO Český kras se nachází pouze závěrečná část stezky od Havlíčkova mlýna na Kotýz.

Stezka nemá vlastní značení, ze Slavíků vede po zelené značce, a z Koukolovy hory až k závěru stezky po žluté. V době návštěvy (1.10.2016) byly všechny panely v dobrém stavu.

Náklady na vznik naučné stezky se podle Štingla (2016) pohybovaly kolem padesáti tisíc a přispěla na ně například nadace Open Society Fund nebo (grant 25 tisíc korun). Kromě zhotovení panelů, byla také opravena lávka, vydány letáky a bylo uspořádáno několik akcí.

Hodnocení:

Kategorie A Texty na panelech NS Koukolova hora mají vzhledem k menšímu formátu obvykle cca 150 slov. Textová část zabírá na panelu poměrně menší plochu, což může přilákat více čtenářů. Text je zpravidla členěn do dvou odstavců. Vzhledem k tomu, že v textu nejsou podnadpisy, lze jej pročítat pouze lineárně. Text je dobře čitelný pro běžného návštěvníka. V textu se sice vyskytuje větší množství rodových a druhových jmen z oboru biologie, ale ta jsou často přiblížena ilustrací. Latinské názvy jsou graficky odlišeny kurzivou a nejsou začleněny přímo v textu, nýbrž u ilustrací.

Kategorie B Texty na panelech NS se obvykle vztahují k místu, kde je panel umístěn. Popisované objekty nejsou vždy vidět přímo od panelu. Text popisující faunu a flóru nebo geologické procesy není jasně propojen s objekty viditelnými v bezprostřední vzdálenosti od panelu. Text na jednom panelu má více hlavních sdělení a více podrobnějších sdělení, což vzhledem ke stručnosti textu není výrazné negativum (polytematická NS s polytematickými panely). K osobě čtenáře se text naučné stezky obrací větami: *„Nacházíte se…“*, *„Můžete se setkat…“*. V textu se také setkáváme s popisem dalšího pokračování trasy naučné stezky a s nabádáním návštěvníka k šetrnému chování v přírodě. V textu nejsou umístěny žádné zdroje, kde by návštěvník mohl najít více informací o objektu interpretace.

Kategorie C Všechny použité ilustrace kvalitně doprovází text na panelech. Kresby Emila Šneidaufa nejčastěji zobrazují lokální faunu a floru nebo některé krasové útvary. Návštěvník sice popisované objekty nemůže v okolí spatřit, ale je mu předložena kvalitní ilustrace. Text zaujímá většinou střední část panelu a kresby jsou umístěny po obou jeho stranách. Barevné zpracování obrazové dokumentace a uspořádání textu je jednoduché a vhodné Kresby naučné stezce dodávají originalitu. Propojení textu a ilustrací na všech panelech zajišťují popisky.

11. Liteň

Naučná stezka Liteň (Příloha 4, Obr. XXV) se skládá ze čtyř částí. Tyto celky jsou barevně rozděleny na červenou, žlutou, zelenou a modrou trasu. Zastavení naučné stezky mají podobu dřevěných panelů s informacemi a fotografiemi. Trasa stezky je vždy vyznačena barevnými kovovými směrovkami. Čtyři barevné varianty jsou různě dlouhé a každá provází návštěvníka na jinou světovou stranu. NS je zaměřená na historii obce Liteň, židovské osídlení, významné osobnosti a stavby v obci. Panely NS byly instalovány v roce 2010.

„Atelier Svatopluk, o.p.s. do obsahové přípravy naučné stezky zapojil tým místních zájemců o historii, architekturu a přírodní zajímavosti regionu. Přípravný tým zajistil sběr dokumentů k tématům jednotlivých zastavení, písemností, dobových fotografií apod.“ (Havelka, 2016) Zhotovení a instalaci panelů provedla firma Vladimíra Glasera.

Všechny barevné části NS se nedají obejít jednorázově, a proto tato NS iniciuje opakovanou návštěvu obce. V době návštěvy (14. 11. 2016) byly všechny panely NS v dobrém stavu.

Čtyři části naučné stezky Liteň působí dosti nesourodě, ať už nevyváženým množstvím textu, nebo velkým množstvím témat na jednom panelu. Části jsou zbudovány liniově, což znamená, že se návštěvník musí pokaždé vracet po stejné trase zpět. Panely NS mají jednotný design, k dobré orientaci přispívá barevně rozlišený podklad tematicky odlišných odstavců.

Naučná stezka byla financována z Programu rozvoje venkova (SZIF). Žadatelem o grant byl Atelier Svatopluk o.p.s., založený městysem Liteň, který na projekt získal dotaci ve výši 997 291 Kč. Celkové náklady na vybudování stezky činily 1 048 100 Kč.

Hodnocení:

Zelená trasa: Jednotlivé texty na panelech této NS jsou nevyvážené a svým objemem přesahují 250 slov. Některé texty jsou dobře členěny do odstavců (např. panel č. 10), jiné nejsou členěny vůbec (panel č. 1 nebo č. 8). Texty jsou místy oživeny citacemi z místní kroniky, ty jsou však dosti dlouhé. Na jednom panelu je předáváno příliš mnoho sdělení najednou (např. významné osobnosti, paleontologie a významná stavba-fara na panelu č. 3).

Grafická část je nevyvážená. Na některých panelech najdeme plány z archivů, staré fotografie nebo jiné originální návrhy (panel 8 a 9), jinde jsou uvedeny pouze ilustrační fotografie (panel č. 7).

Žlutá trasa: Textově je naučná stezka nevyvážená, některé panely splňují kritérium objemu textu (panel č. 5) a některé ho mnohonásobně převyšují (panel č. 2). Většina panelů je členěna do odstavců s nadpisy. Oživení textu někdy napomáhají stručné citace z místní kroniky (panel č. 3).

Z odborných pojmů se v textu vyskytují např. *zrcátko a kelka,* ty jsou dále v textu dobře vysvětleny. Většina obrazové dokumentace dobře doplňuje text na panelu. Výjimečně můžeme na panelech nalézt i ilustrační fotografie. Popisky jsou uvedeny jen v některých případech.

M**odrá trasa**: Z hlediska objemu a členění textu jsou charakteristiky modré trasy stejné jako v případě žluté trasy.

Červená trasa: Text červené části NS Liteň splňuje pravidlo objemu textu a je vhodně členěný (například panel č. 1). Pro lepší orientaci v textu je využívané tučné písmo. Texty jsou stejně jako v jiných částech NS Liteň doplněny citacemi z místní kroniky, na některých panelech se obsahově překrývají se žlutou trasou. Bylo by vhodné panely doplnit více druhy obrazové dokumentace a zvýšit tak její podíl oproti textové části.

12. Loděnické filmování

Naučná stezka Loděnické filmování (Příloha 4, Obr. XXII) se skládá ze tří zastavení. Jeden panel naučné stezky je věnován kostelu sv. Václava v Loděnici a dva panely pojednávají o těžbě v nedaleké Chrustenické šachtě. Panely NS byly instalovány v roce 2010. Autorem textů naučné stezky je především V. Glaser. NS není speciálně značena a na žádném panelu není orientační mapa. Panely nejsou očíslovány a mohou být čteny v libovolném pořadí.

Naučná stezka byla financována z projektu Turinka 2009 podpořeného z Regionálního operačního programu Střední Čechy. Kvalifikovaný odhad nákladů podle žadatele o grant V. Glasera činí 150 000 Kč. Žadatelem byl Svazek obcí Region Dolní Berounka.

Hodnocení:

Kategorie A Všechny panely NS Loděnické filmování přesahují doporučený objem 250 slov. Text je členěn vloženými fotografiemi, ale nemá mnoho odstavců. Texty nemají žádné podnadpisy, a proto je lze číst pouze lineárně. Texty na panelech jsou jednoduché a návštěvník nemá problém s plynulým čtením a porozuměním textu.

Kategorie B Obsah sdělení se vždy vztahuje k objektu, který se nachází v bezprostřední blízkosti panelu. Text na panelech se ke čtenáři příliš neobrací, zato svým podrobným popisem vyzývá k návštěvě důlní expozice. Pokud text návštěvníka zaujme, panel poskytuje i webovou stránku s dalšími informacemi.

Kategorie C Použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky, bylo by lepší zvolit menší počet a větší formát fotografií. Fakt, že chybí popisky obrazové dokumentace, není klíčový v případě prvního panelu u kostela sv. Václava, ale v případě dvou panelů, které jsou zaměřené na důlní expozici, je pravděpodobné, že návštěvník hned nepozná typ exponátu a bude potřebovat popisek.

13. Památné stromy Karlštejnska

Stezka se skládá ze šestnácti panelů popisujících památný strom a historii obce, v níž se panel nachází. Naučná stezka byla instalována v roce 2013. Některé panely se nenacházejí na území CHKO ČK (Velký Chlumec, Zbuzany, Tachlovice, Svinaře, Skuhrov, Všenory) Autorem textů této NS je Vladimír Glaser, předseda spolku Region Karlštejnsko z.s. Panely naučné stezky na sebe nenavazují a nebyly instalovány liniově. Panely mají iniciovat návštěvy dalších obcí na plánku NS a lze je navštívit v libovolném pořadí.

Naučná stezka Památné stromy Karlštejnska (Příloha 4, Obr. XV) byla financována z dotací Programu pro rozvoj venkova SZIF částkou 422 062 Kč. Žadatelem o podporu byl zapsaný spolek Venkov.

Hodnocení:

Kategorie A Mezi texty na panelech NS Památné stromy Karlštejnska jsou velké rozdíly v objemu, ale i ve členění. Naučná stezka obsahuje pět panelů, které splňují podmínku doporučeného množství textu. Text na všech panelech je zpravidla členěn do odstavců, ale odstavce ani v jednom případě nemají podnadpisy, autor počítá s lineárním čtením textu. Texty na panelech neobsahují příliš odborných pojmů, porozumět obsahu není složité.

Kategorie B Texty celé NS se vždy vztahují k obci, ve které je panel umístěn, a ke stromu, který se nachází v bezprostřední blízkosti panelu. Popis památného stromu, který je zpravidla velmi stručný, je jasně propojen s objektem v blízkém dosahu. Texty naučné stezky se neobrací ke čtenáři a většinou nevyzývají k dalšímu prozkoumávání okolí. Pozitivní výjimku představuje panel č.1 v Bubovicích.

Kategorie C Fotografie, které byly použity k dokumentaci na panelech, se vždy vztahují k danému textu a usnadňují orientaci návštěvníka v prostoru. Žádné fotografie na panelech nejsou označeny popisky. Přehledná schematická mapa celé NS je umístěna vždy v dolní části panelu.

14. Solvayovy lomy

Stezka (Příloha 4, Obr. XXIV) byla vybudována pro účely skanzenu Solvayovy lomy. Autorem projektu je František Vycpálek a autory textů byli členové Společnosti Barbora. Informací byly převzaty ze státního archivu v Berouně nebo z archivů členů Společnosti Barbora.

Naučná stezka po technologických objektech a exponátech Skanzenu Solvayovy lomy zahrnuje dvacet panelů menšího formátu. Stezka je umístěna ve skanzenu v Solvayových lomech nedaleko obce Svatý Jan pod Skalou. Původní naučná stezka byla vybudována pracovníky společnosti Barbora v roce 1998. K novému osazení panelů došlo v roce 2009. Trasa naučné stezky je dlouhá cca 1 km a je vedena až do blízkosti sousedního lomu Paraple, kudy vede NS Svatojánský okruh. Jednotlivá zastavení pojednávají hlavně o dochovaných strojích a technologii těžby v muzeu těžby a dopravy vápence v Českém krasu. Panely naučné stezky jsou postaveny do okruhu, který měří asi 1 km. Panely sice jsou očíslovány, ale návštěvník si je může projít v libovolném pořadí.

Mapa celé naučné stezky je pouze na úvodním panelu umístěném vedle budovy skanzenu. Areál Solvayových lomů, kde je stezka umístěna, je volně přístupný po celý rok. Přestože jednotlivé panely od sebe nejsou daleko, mapa by velmi zjednodušila orientaci. Některé panely naučné stezky na místě nejspíše chybí.

Podle Františka Vycpálka ze společnosti Barbora z.s. byla stezka *„dělána ve volném čase a zdarma.“* Nicméně na panelech je uvedeno logo Regionálního operačního programu Střední Čechy.

Hodnocení:

Kategorie A Texty na panelech NS Solvayovy lomy mají kvůli menšímu formátu obvykle cca 150 slov. Text je členěn do odstavců, které jsou delší, než je doporučená délka. Vzhledem k tomu, že text nemá podnadpisy, lze jej číst pouze lineárně . Odborné termíny, které se zde vyskytují, jsou vždy dobře vysvětleny (*svážnice, výhybna, násypka*).

Kategorie B Texty se vždy přímo vztahují k místu, kde je panel umístěn, a popisovaný objekt je viditelný přímo od panelu. Obsah textu na jednom panelu se vždy zabývá omezeným množstvím sdělení o konkrétním stroji nebo budově (monotematická NS s monotematickými panely). Texty na panelech se ke čtenáři příliš neobrací, jejich účelem je pouze předávat informace.

Kategorie C Hlavní sdělení na panelu je obvykle doplněno černobílou fotografií, pokaždé jiného formátu. Ve všech případech se fotografie přímo vztahují k textu. Některé panely téměř neobsahují obrazovou dokumentaci. Grafické zpracování panelů je jednotné a funkční. Dobré propojení textu a fotografií ve většině případů zajišťují popisky. Vizualizace panelů nebyla konzultována s grafickým odborníkem. Panely mají v porovnání s ostatními NS jednoduchý design a jsou pouze černobílé.

15. Stará mlýnská cesta

Naučná stezka Stará mlýnská cesta (Příloha 4, Obr. XXI) se skládá ze dvaceti dvou zastavení. Každý panel je zaměřen na jeden mlýn, který kdysi stával, nebo stále stojí podle Radotínského potoka. NS vede přes obce Úhonice, Drahelčice a Hořelice do Nučic a Tachlovic.

Panely NS byly instalovány v roce 2010. Autorem textů naučné stezky je V. Glaser ve spolupráci s J. Klemperou, odborníkem na historické mlýny středních Čech, a s konzultantem Z. Veselým. Část textů je převzata z publikace J. Klempery: *Vodní mlýny v Čechách*. Trasa stezky je vyznačena barevnými kovovými směrovkami na samostatném sloupku. Na směrovce však většinou chybí směrová šipka. K orientaci návštěvníka na každém panelu přispívá slovní návod, kam se vydat dál. Panely jsou očíslovány, přesto mohou být navštíveny v libovolném pořadí.

Naučná stezka byla financována z projektu Turinka 2009 podpořeného z Regionálního operačního programu Střední Čechy. Kvalifikovaný odhad nákladů na vybudování NS žadatele o grant V. Glasera činí 300 000 Kč. Žadatelem o grant na zřízení NS byl Svazek obcí Region Dolní Berounka.

Hodnocení:

Úvodní text se na každé tabuli opakuje (má 255 slov) má příliš dlouhé řádky a není členěný do odstavců. Výhodou je, že návštěvník, který na panel narazí náhodou, má hned přehled, jakému tématu se NS věnuje. Pokud se ovšem návštěvník rozhodne projít celou trasu, tento text je rušivý a zabírá místo, které mohlo být věnováno dalším zajímavostem.

Kategorie A Již úvodní text na každé tabuli přesahuje 250 slov. Text na každém panelu je graficky členěn na dvě různé části oddělené vodorovnou čarou. Texty ve spodní části o jednotlivých mlýnech čítají cca 150 slov. Spodní text je přehlednější než úvodní a je členěn do odstavců. Oba texty na panelech lze číst pouze lineárně. Texty nejsou odborně komplikované, ale přesto se občas vyskytují termíny z mlynářského řemesla (*porculánka, koukolník*), které návštěvník nemusí znát a které v textu nejsou vysvětleny.

Kategorie B Texty ve spodní části panelu se vždy vztahují k budově mlýna, který se nachází v bezprostřední blízkosti. Texty na všech panelech se ve všech případech zabývají historií objektu (monotematická NS s monotematickými panely). Úvodní text, který se nachází na všech panelech, se obrací k čtenáři.

Kategorie C Všechna použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky. Na panelech převažují historické fotografie mlýnů a návštěvník může porovnávat mezi stavem budovy v minulosti a v současnosti. Přesto, že se obrazová dokumentace vždy vztahuje k textu, lepšímu porozumění by napomohly popisky u každé fotografie.

16. Svatojánské památky

Naučná stezka Svatojánské památky (Příloha 4, Obr. IXX) se skládá ze sedmi zastavení popisujících významné stavby v obci Svatý Jan pod Skalou. Panely NS byly instalovány v roce 2010. Autorem textů naučné stezky jsou členové Svatojánské společnosti, především Jiří Ševčík, předseda společnosti. NS není speciálně značena a návštěvník se orientuje pouze podle mapy na panelu. Naučná stezka měří 4 km a je vedena liniově od panelu 1 k panelu 7, odkud se návštěvník vrací stejnou cestou zpět. Tato naučná stezka byla graficky zpracována stejně jako většina NS ze skupiny B.

Naučná stezka byla financována z projektu Turinka 2009 podpořeného z Regionálního operačního programu Střední Čechy. Žadatelem o grant na zřízení NS byl Svazek obcí Region Dolní Berounka. Kvalifikovaný odhad nákladů na vybudování naučné stezky podle žadatele o grant V. Glasera činí 100 000 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Převážná část NS Svatojánské památky splňuje kritérium objemu textu (mají do 250 slov). Text je ve většině případů členěn do odstavců, které jsou sice delší, než je doporučená délka, ale jsou odděleny podnadpisy. Některé pojmy

z architektury a teologie (např. *atika, refektář, prelatura, portikus*) nejsou v textu vysvětleny.

Kategorie B Texty celé NS se vždy vztahují k objektu v obci, který se nachází v bezprostřední blízkosti panelu. Text na jednom panelu se vždy zabývá jednou nebo dvěma historickými budovami v blízkosti (monotematická NS s monotematickými panely) Text na panelu č. 1 se obrací k čtenáři a iniciuje dalšímu prozkoumávání okolí.

Kategorie C Použitá obrazová dokumentace dobře doplňuje text naučné stezky. Na panelech převažují historické fotografie objektů a návštěvník může porovnávat mezi stavem budovy v minulosti a v současnosti. Grafická podoba panelu je hodnocena kladně. V některých případech by bylo vhodné text doplnit dalšími prvky obrazové dokumentace a nepokrýt panel pouze textem. Dobré propojení textu a fotodokumentace ve většině případů zajišťují popisky.

17. Tetínské vyhlídky I.

Naučná stezka Tetínské vyhlídky I se skládá z pěti panelů. Texty provází historií obce Tetín a jejími významnými památkami. Naučná stezka byla instalována v roce 2010 a nemá vlastní značení, návštěvník se orientuje jen podle mapy na panelu. Autory této NS jsou V. Glaser a M. Hejna, starosta obce Tetín. Panely naučné stezky na sebe navazují a jsou umístěny do okruhu cca 1 km.

Naučná stezka Tetínské vyhlídky I (Příloha 4, Obr. XVI) byla financována z projektu Turinka 2009 Regionálního operačního programu Střední Čechy. Odhad nákladů na tvorbu naučné stezky podle V.Glasera činí 300 000 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Texty v rámci NS Tetínské vyhlídky I přesahují kritérium objemu textu o cca 50 slov. Odstavce mají sice heslovité podnadpisy, ale pro lepší orientaci v kratším textu jsou dostačující. Podle členění odstavců a podnadpisů lze vyvodit, že autoři počítali spíše s lineárním čtením textu. Texty na panelech nejsou komplikované a návštěvník nemá problém s porozuměním.

Kategorie B Texty po celé NS se vždy vztahují k památce, která se nachází v bezprostřední blízkosti panelu. Tematicky se naučná stezka orientuje na významné stavby obce Tetín. Text na jednom panelu se vždy zabývá jednou konkrétní stavbou. Text na úvodním panelu iniciuje další prozkoumávání okolní krajiny a návštěvu místního muzea.

Kategorie C Použitá fotodokumentace většinou dobře doplňuje daný text. U jednoho panelu (č.4, Tetínské hrady) jsou fotografie pouze ilustrační. Kladný dopad na

orientaci návštěvníka má bezprostřední blízkost panelu a popisovaného objektu. Na většině panelů převažují fotografie daného objektu nebo okolní krajiny. Panely NS mají jednotnou vizualizaci, která byla předem schválena všemi obcemi regionu Karlštejnsko.

18. Tetínské vyhlídky II.

Naučná stezka Tetínské vyhlídky II (Příloha 4, Obr. XVII) se skládá z deseti zastavení. Stezka se zaměřuje na historii obce Tetín, ale i na lokální atraktivity a těžbu vápence. Na rozdíl od NS Tetínské památky I, trasa této stezky jde mimo obec Tetín. Několik panelů je zaměřeno na popis objektů, které lze spatřit z vyhlídky na kopci Damil.

Panely naučné stezky byly instalovány v roce 2013. Autory textů naučné stezky jsou členové České speleologické společnosti ZO Tetín. NS je vybavena i venkovním příslušenstvím – lavičkami, stoly a svým vlastním typem značení. Některé informační panely této NS jsou sklopené a jsou umístěny na zemi. Na podzim a v zimě mohou zapadat listím nebo sněhem. Stezka vede částečně po značce KČT a částečně je značena speciálním značením NS (společné pro všechny NS ze skupiny B). Naučná stezka měří 2,5 km a je vedena jako okruh, který lze obejít během hodiny.

Naučná stezka byla financována z Programu rozvoje venkova (SZIF). Žadatelem o grant byla Česká speleologická společnost ZO Tetín, která na projekt získala dotaci 354 227 Kč. Celkové náklady na vybudování NS byly 383 585 Kč.

Hodnocení:

Kategorie A Texty na panelech NS Tetínské vyhlídky II přesahují kritérium doporučeného objemu. Texty mají cca 300 slov a téměř nejsou členěny do odstavců. Pozitivní výjimkou je panel č. 5 členěný do přehledných očíslovaných odstavců. Odstavce nemají ani v jednom případě podnadpisy. V textu se vyskytuje několik odborných termínů, především geomorfologických a antropologických. Některé termíny jsou dovysvětleny v závorce, někdy i zobrazeny (panel č. 7, Ostrožna).

Kategorie B Texty celé NS se vždy vztahují k objektu v krajině, který se nachází buď v bezprostřední blízkosti, anebo je na dohled. Text na jednom panelu se vždy zabývá jedním tématem (polytematická NS s monotematickými panely). Text na panelech se příliš neobrací na čtenáře a nepovzbuzuje k dalšímu prozkoumávání okolní krajiny.

Kategorie C Použitá zobrazení se vždy vztahují k danému textu. Fotografie mají většinou výstižné popisky, což napomáhá čtenáři v propojování textu a reálného objektu.

19. Dendrologická stezka (Arboretum Solvayovy lomy)

Autorem Dendrologické NS jsou pracovníci státního podniku Lesy České republiky. V roce 2007 bylo na upravené skládce zeminy v jednom z bývalých vápencových lomů nedaleko Solvayových lomů rozmístěno více než 50 panelů s cílem představit druhy dřevin, které zde byly vysazeny. Naučná stezka neseznamuje pouze s běžnými tuzemskými dřevinami, ale i s vzácnějšími druhy z celého světa. Dendrologická NS byla později doplněna Dětskou pohádkovou stezkou s ilustracemi Vítězslavy Klimtové.

Dendrologická stezka nemá žádnou danou trasu, panely se dají obejít v náhodném pořadí. Některé panely jsou ve špatném stavu (Příloha 4, Obr. IX a X) Jiné zarostly zelení natolik, že už se k nim návštěvník těžko dostane. Další jsou obklopeny tolika různými dřevinami, že není jasné, o které rostlině panel pojednává. Je evidentní, že podnik Lesy ČR ani o tuto NS, ani o stav dřevinného porostu v bývalém lomu dále intenzivněji nepečuje.

Náklady na vznik Dendrologické NS a Dětské NS činily 329 000 Kč. Projekt byl financován z rozpočtu státního podniku Lesy ČR.

Panely jsou maloformátové, texty mají méně než 250 slov a jsou rozděleny do zřetelných odstavců. Každý panel se zabývá pouze jednou dřevinou a poskytuje o ní množství detailních informací (vzrůst, nároky, vzhled, výskyt,…). Informace jsou barevně rozlišené. V pravé polovině panelu se nachází fotografická dokumentace konkrétní dřeviny, která není doplněna popiskami. Dlouhodobé vystavení tabulí způsobilo změnu barev u fotografií i u panelů s textem. Dnes jsou nadpisy jednotlivých odstavců těžko rozeznatelné.

NS nebyla hodnocena vzhledem k charakteru panelů.

20. Dětská pohádková stezka Lesů ČR Vítězslavy Klimtové (Solvayovy lomy)

Stezka byla zbudována na upravené skládce zeminy v jednom z bývalých vápencových lomů v roce 2007. Náplní dětské stezky je přehlídka strašidel a nadpřirozených bytostí vymyšlených spisovatelkou, grafičkou a ilustrátorkou Vítězslavou Klimtovou. Každá bytost se skrývá v kořenech jiného stromu.

Stejně jako panely Dendrologické stezky, jsou tyto panely malého formátu. Jsou umístěny na nízkém sloupku optimálním pro dětského návštěvníka. Na každém panelu se nachází v pravé části ilustrace strašidla a v levé pohádkový text. Panely jsou umístěny náhodně po celém úbočí haldy od úpatí až k zadní lomové stěně, někdy i mimo vyšlapané cesty.

Každý panel stezky má interaktivní prvek, odklápěcí okénko v pravé části panelu. Ve chvíli, kdy návštěvník přistoupí k panelu, uvidí obrázek bytosti, která je skrytá v kořenech stromu. Pokud návštěvník okénko nadzvedne a odkryje, uvidí strašidlo

v úplné podobě. V levé části panelu, která je stabilní, se nachází název nadpřirozené bytosti, český i latinský. Pod názvem je bytost popsána. Text je soustředěn do tvaru kapky a má optimální délku pro dětského návštěvníka. Text měl zřejmě výraznou barvu, ale barva písma již vybledla.

Na zatravněné skládce zeminy z lomů se nachází asi 30 panelů. Některé jsou v havarijním stavu a obsah textu není možné přečíst, jiné spadly do hluboké trávy. Jinde panely chybí úplně a zbývají jen prázdné dřevěné sloupy.

NS nebyla hodnocena vzhledem k charakteru panelů.